

TOPLUMSAL
TABAKALAŞMA VE
EŞİTSİZLİK

GİRİŞ

- Her toplumda eşitlik arayışı bir idealdir. Ancak eşitlik pek çok toplum için gerçekleşmemiştir. Her toplum farklı tabakalardan oluşur. Sosyoloji bu tabakaları yaratan temel etkenleri, üyeler arasındaki etkileşimleri çözümlenmeye çalışır. Tabakalaşmanın altında yatan nedenler genelde cinsiyet, din, eğitim, yaş, gelir, etnik kökendir.
- Tarihsel süreçte 4 farklı toplumsal tabakadan söz edebiliriz. Bunlar, kölelik, kast, zümreler ve sınıftır.

Tarihsel Süreçte Toplumsal Tabakalar

- **Kölelik:** kölelikte insanlar bir mal / nesne olarak görülür ve bu “mal / nesnenin” ticareti yani alınıp satılması söz konusudur. Özellikle ucuz işgücü gereksinim olan dönemlerde oldukça yaygındır.
- 1800’lü yıllarda kölelik Dünyanın pek çok köşesinde yasaklanmıştır. Ancak günümüzde halen devam ettiği bilinmektedir.

Tarihsel Süreçte Toplumsal Tabakalar

- Köleliğin oluşması ve yaygınlaşmasındaki temel faktörler:
 - Savaşlar:
 - Suçun kefareti olarak kölelik
 - Sanayileşme süreci
 - Hukuki boşluklar ve keyfi yönetimler
 - Doğuştan edinilmiş statüler

Tarihsel Süreçte Toplumsal Tabakalar

- **Kast:** Dini inanış temeline dayanır. İnanca göre her insan bir kast içinde dünyaya gelir ve hayatı boyunca o kastın dışına çıkamaz. Son derece katı bir sistemdir. Bir insanın hayatında bir başka kasta geçmesi söz konusu değildir. (**toplumsal hareketlilik** yoktur.)
- Kastın temelinde **Hindu** inancı yatar. İnsanların buldukları kastın tutum ve davranışlarını nasıl benimseyecekleri son derece katı şekilde normlar tarafından belirlenmiştir. (neler giyecekleri, diğer kast üyeleriyle nasıl iletişime geçecekleri, hangi meslekleri yapacakları, nerede yaşayacakları)
- Hindistandaki kast sistemi pek çok coğrafi bölgeye Hinduizm ile birlikte yayılmıştır. Günümüzde **Hindistan, Endonezya, Sri Lanka, Bangladeş, Pakistan** günümüzde hala kast sisteminin olduğu ülkelerdir.
- Hinduizm'deki gibi olmasa da, 1960'lara kadar ABD'de **siyahlar ve beyazlar** arasında da benzer bir kast sistemi olduğu söylenebilir.

Tarihsel Süreçte Toplumsal Tabakalar

- Hint kast sisteminde **5 kast** bulunmaktadır.
 - Brahmanlar: din adamları,
 - Kshatriyalar: yöneticiler, askerler
 - Vaisyalar: tüccar ve çiftçiler
 - Sudralar: köylüler, hizmetçiler, işçiler, esnaf
 - Dalitler: dokunulmazlar
- İnançın temelinde “**reenkarnasyon**” bulunmaktadır.
- Kast sistemi yasal olarak yasak olmasına rağmen, özellikle saydığımız coğrafyaların kırsal kesiminde güçlü şekilde yaşamaya devam etmektedir.

Tarihsel Süreçte Toplumsal Tabakalar

- **Zümreler:** Ortaçağ Avrupa'sının sistemidir. Belirleyici unsur, mülk ve toprak sahipliğidir.
 - Ortaçağ'ın zümreleri
 - Yönetenler Krallar, soylular, aristokrasi...
 - Din adamları
 - Yönetilenler: tüccarlar, köylüler, serf / köleler
- Bu sistem, **Feodalite** olarak da adlandırılır. Gücü elinde bulunduranlar, **lord** olarak da adlandırılan derebeyleridir. En güçlü derebeyi, en çok toprağa ve serfe sahip olanıydı. (O zamanların en önemli ve tek üretim aracının toprak olduğunu unutmayalım. Günümüzün fabrikaları neyse, toprak sahibi olmak da oydu)**Krallar** da güçlü derebeyleriydi. Kralların gücü bazı ülkelerde lordlara yetmediğinden, **siyasi birlik de sağlanamıyordu**. Din adamları ise **Roma Katolik Kilisesi**'ne bağlıydı. Tek merkezden emir aldıkları için, krallar ve lordlar arasındaki çatışmalardan en güçlü ve en zengin çıkan kesim kiliseydi..

Tarihsel Süreçte Toplumsal Tabakalar

- Köylüler ve serfler ise birbirinden bazı bölgelerde çok farklı haklara sahipken, bazı bölgelerde hemen hemen aynı hak ve sorumluluklara sahipti. Bir serfin bölge değiştirmesi kesinlikle yasaktı ve lordunu terkeden serf ölümle cezalandırılırdı. Serfler tarımsal üretimi yapar, ürettiğinin sadece doyacak kadarını kendisine ayırır, kalanını lorduna bırakırdı. Lord ise, serflerin güvenliğinden sorumluydu. Bu nedenle askeri gücü elinde bulundururdu.
- **Tüccar** sınıfının güçlenmesi (coğrafi keşifler, ticari hareketliliğin canlanması, merkantilizm dönemi) tüccarların yeni taleplerini getirdi. Ancak ticari faaliyetleri desteklemeyen lordlar ile çıkar çatışmasına girmişlerdi. Bu nedenle tüccar sınıfı (ileride burjuvazi olarak adlandırılacak kesim) krallar ile **işbirliğine** gitti. Tüccarlar kralların askeri gücünü destekleyecek finansal desteği verirken krallar da lordlar ile savaşarak siyasi ve askeri gücü ele geçirdi. (**Avrupa'da siyasi birliklerin kurulması**) tüccarların en çok ihtiyacı olan şey, siyasi birlik içinde sınırları belirli olan hukuk sistemiydi.

Tarihsel Süreçte Toplumsal Tabakalar

- **Sınıf:** Sanayi toplumu ile ortaya çıkmıştır.
- Sanayi Devrimi >> fabrika sistemi >> kentleşme >> topraksız köylüler >> işçiler
- Sınıf kavramını ile ilgili en çok katkı yapan Karl Marx'tır.
- Sanayi toplumunda iki sınıf bulunur: Burjuvazi ve proletarya
- Marx'a göre bu iki sınıf arasındaki eşitsizlik tırmanacak, bir proletarya devrimi ile üretim araçlarının sahipliği kamuya (yani işçi sınıfının hakim olduğu devlete) geçecek ve sosyalist devlet kurulacaktır.

Tarihsel Süreçte Toplumsal Tabakalar

- **Statü:** Max Weber. Weber'e göre toplumdaki eşitsizliğin temel nedeni sınıf farklılıklarıdır. Max Weber'in Marx'tan farklılaştığı nokta, Weber sınıfı sadece işçi işveren olarak değil, daha farklı ve geniş meslek gruplarını ele alacak şekilde ele almasıdır. Weber piyasada birbirinden farklılaşan pek çok sınıf olduğunu belirtir.
- Weber, statüden kaynaklanan toplumsal onur vurgusunu ve **statü onuru** kavramını her fırsatta kullanır.

Tarihsel Süreçte Toplumsal Tabakalar

- Toplumda statü farklarını oluşturan unsurlardan bazıları şöyledir:
 - Cinsiyet
 - Yaş
 - Ten rengi
 - Etnisite
 - Eğitim
 - Meslek
 - Gelir seviyesi
 - Aile
 - Din

Toplumsal Hareketlilik

- Toplumsal Hareketlilik, toplumda farklı statü ve pozisyonlar arasında yer değiştirmeyi ifade eder.
- Dikey ve yatay hareketlilik olarak iki farklı boyutta incelenebilir.

Toplumsal Hareketlilik

- Toplumsal hareketlilikte en derin ve sağlam değişikliği yaratan unsur coğrafi hareketliliktir.
- Hatırlanacağı üzere, Feodalite'de bir köylünün /serfin toprağını terketmesi kesinlikle yasaktır. Aynı yasağa Osmanlı İmparatorluğu'nda da rastlarız.
- Sanayi Devrimi ile birlikte coğrafi hareketlilik yoğun şekilde başladı. (kentlere göç)
- Küreselleşme ise günümüzde çok geniş bir coğrafyada hareketlilik getirmiştir. (turizm, eğitim, ticaret, kültürel veya çalışma amaçlı)
- İklim değişiklikleri ve savaşlar da coğrafi hareketliliğin önemli nedenlerindedir.
- Türkiye'de 1950'li yıllarda başlayan sanayileşme süreci beraberinde yoğun şehre göçü getirmiştir. Bugün 15,5 milyonluk İstanbul'da kuşaklardır İstanbul'da yaşayan aileler bulmak nadirdir. Aynı şekilde 5,5 milyonluk Ankara'da da ağırlıklı olarak başka illerden göç eden ailelerin çocukları ve torunları yaşar.
- Türkiye'de şehre göçün getirdiği en önemli sorun konutlarda yaşanmıştır. Gecekondu yıllar boyu şehirlerdeki en önemli kent sorunu olmuştur. Gecekondu, barındırdıkları önemli kentsel altyapının yanı sıra, kültürel bakımdan da kendine özgü bir yapı geliştirmiştir.
- 30 yıl öncesinin önemli kent sorunu olan gecekondu, günümüzde "kentsel dönüşüm" projeleri ile yepyeni bir boyut kazanmıştır. Gecekondu yıkılarak yerlerine çok katlı rezidanslar dikilmekte ancak bu yeni ve "pahalı" yerleşim alanları hala gerekli altyapılardan yoksundur. örneğin, her türlü lükse ve konfora sahip rezidanslarda yaşayan insanların, alışveriş, yeşil alan, sokak, otopark okul gibi ihtiyaçları ihmal edilmekte, bu da trafik yoğunluğundan, suça, sosyalleşmeye pek çok yeni sorunu beraberinde getirmektedir. (iskanı olmayan lüks villalar, servisle okullara taşınan çocuklar, halkın alışveriş ihtiyaçlarını AVM'lere yönlendirilmesi, yeşil alan eksikliğinden sürekli tüketime ve alışverişe yönlendirilen aileler, sokağın kaybedilmesi...

Toplumsal Hareketlilik

- **Dikey Hareketlilik:** Birbirinden farklı pozisyonlar ve statüler arasındaki yer değiştirmeyi ifade eder. Yukarıdan aşağıya veya aşağıdan yukarıya şeklinde gerçekleşebilir. Yoksul bir ailenin çocuğunun ileride saygın bir iř insanı olması veya zengin bir ailede dünyaya gelip, işsiz ve yoksul bir yaşam sürdürmek örnek olarak verilebilir. Cumhuriyetin ilk yıllarında gerçekleşen eğitim atılımları sonucu, özellikle Köy Enstitüleri, pek çok insanın dikey bir toplumsal hareketlilik ile saygın pozisyonlarda insanlara dönüşmesi ülke tarihindeki önemli tarihi örneklerdir.

Toplumsal Hareketlilik

- **Yatay Hareketlilik:** Birbirine yakın pozisyon ve statüler arasındaki hareketliliği ifade eder. Bir işçinin memur olması...
- Geleneksel toplumlar, daha çok yatay hareketliliğin olduğu toplumlardır. Meslekler babadan oğula geçer.

Toplumsal Hareketlilik

- Fitcher aşağıdan yukarıya doğru gerçekleşen dikey toplumsal hareketliliğin faktörleri olarak 5 unsuru öne çıkarır:
 - **Göçler:** Farklı bölgelerden göç eden aileler genelde gittikleri toplumun en alt tabakalarında yeni hayatlarına tutunur.
 - **Farklı Doğurma Oranları:** Toplumun üst tabakalarında olan ailelerde genelde düşük doğum oranlarına rastlarız.
 - **Bireysel Rekabeti Teşvik Eden Kültürel Ortam:**
 - **Eğitim:**
 - **Eşitliğin Bir Değer Olarak Güçlü Olması:**

Türkiye’de Tabakalaşma ve Eşitsizlik

- Osmanlı İmparatorluğu’nda en temel ayrıl yönetenler ve yönetilenlerdi. Yönetilenler “kul” statüsünde idi.
- Batılı anlamda sanayileşme çok geç gerçekleştiğinden yine Batılı anlamda işçi-işveren ayrımı ortaya çıkmamıştır. Mensup olunan din tabakalaşmada önemli bir faktördü. Ticaret ve zanaat gayrimüslim kesimin tekelindeydi. Müslüman-Türk nüfus ise tarımla uğraşan köylülerdi. Bu ayrımın izlerini halen toplumda görebiliriz. Özellikle kırsal kesimde ticari faaliyetlerin azlığı, girişimciliğin “ayıp” olarak görülmesi bu toplumsal yapının izleridir.
- 1950 sonrası çok partili döneme geçiş, sanayileşme sürecinin hızlanması, daha çok sınıfa dayalı bir tabakalaşma yaratmıştır. Bunun sonucu 1970’li yıllara gelindiğinde güçlü bir işçi sınıfı ve sınıfsal mücadele verildiği söylenebilir.
- 1980 sonrası öne çıkan liberal politikalar ise, sosyal devletin aşınması, sendikaların zayıflaması ve devlet tekeline dayanan bir zenginleşmeyi beraberinde getirmiştir. Bürokrat elitler de yine güçlü kesimlerden olmuşlardır.
- Günümüzde en çok göze çarpan nüfusun büyük kısmının yoksul, eğitim seviyesi düşük, yüksek oranda asgari ücretle çalışan, enformel çalışmanın yaygın olduğu ailelerden oluşmasıdır. Diğer taraftan, zengin ve yüksek eğitim seviyesinde de aileler vardır. Ancak bu iki kesim arasındaki kültürel farklar, tüketim alışkanlıkları, eğitim seviyesi birbirinden çok farklıdır. Ekonomik anlamda refah seviyeleri yüksek ülkelerde genelde görülen orta sınıfın ağırlıkta olmasına pek rastlayamayız.
- Cinsiyet bakımından kadın ve erkekler arasında önemli bir eşitsizlik göze çarpar. Kadınların işgücüne katılma oranları, benzer sosyo-ekonomik ülkelerle karşılaştırıldığında çok düşüktür. Günümüzde kadına karşı şiddet, pek çok platformda dikkatleri çeken önemli bir sorun alanıdır.